



## 家谱 (jiāpǔ), czyli o genealogii w Chinach słów kilka

Początki genealogii w Chinach są niemal tak stare, jak stara jest cywilizacja chińska, sięgają bowiem co najmniej czasów dynastii Shang, która panowała w dolinie Rzeki Żółtej między XVII a XI wiekiem p.n.e. Jak wskazują wykopaliska z tego okresu, już wtedy na metalowych częściach broni ryto znaki wskazujące na pochodzenie rodowe jej właściciela. Genealogia w naszym rozumieniu pojawia się w Państwie Środka w okresie rządów dynastii Zachodnich Zhou (1046–771 r. p.n.e.). Aż do tak zwanego Okresu Wiosen i Jesieni (770–476 r. p.n.e.) istniało rozróżnienie między „氏” (*shì*) oraz „姓” (*xìng*), które można tłumaczyć odpowiednio jako „nazwisko klanowe” i „nazwisko”. Mimo iż odnosiły się do tego samego rodu, to często brzmiały one odmiennie; pierwsze pozwalało na określenie pozycji społecznej danej osoby, zajmowanego przez nią stanowiska, natomiast drugie analizowano na przykład przy zawieraniu małżeństw, tak aby związki krwi osób zamierzających się pobrać nie były zbyt bliskie. Za rządów dynastii Qin (221–207 r. p.n.e.) i Han (206 r. p.n.e.–220 r. n.e.) to rozróżnienie przestało istnieć. Do czasów tychże dynastii księgi rodowe prowadzono tylko na dworach panujących władców, ale już od epoki Trzech Królestw (220–265 r.), przez dynastię Jin (265–420 r.) oraz czasy Dynastii Południowych i Północnych (420–589 r.), wraz z wykształcaniem się warstwy feudałów księgi rodowe zaczęły pojawiać się także wśród możnowładców. Miały one zabezpieczać prawa i przywileje członków danego klanu oraz zagwarantować zachowanie „czystości krwi”, były też wykorzystywane na przykład podczas selekcji kandydatów na stanowiska w cywilnej i wojskowej służbie, prowadzonej w ramach tak zwanego „Systemu Dziewięciu Rang”. W czasach dynastii Tang (618–907 r.) wydano między innymi *Annały klanowe* (氏族志 – *shìzú zhì*), w których nazwiska ówczesnych feudałów poklasyfikowano według pozycji społecznej. Zwyczaj prowadzenia ksiąg rodowych rozpowszechnił się wśród innych grup społeczeństwa chińskiego w okresie panowania dynastii Tang i Song (960–1279 r.) i trwał aż po dynastie Ming (1368–1644 r.) i Qing (1644–1911 r.), to znaczy do upadku Cesarstwa Chińskiego. Oczywiście księgi rodowe uzupełniano również w czasach Republiki Chińskiej (1912–1949 r.) oraz przez kolejne lata od ustanowienia Chińskiej Republiki Ludowej (w 1949 r.), jednak były to w przeważającej części okresy różnego rodzaju zawirowań, niepokojów politycznych, społecznych i ekonomicznych, niesprzyjające ich prowadzeniu. Wystarczy chociażby wspomnieć czasy „rewolucji kulturalnej” (1966–1976 r.), kiedy to księgi rodowe niszczone w ramach walki z tak zwanymi „czterema starymi rzeczami”; przetrwały one natomiast na Tajwanie, w Hongkongu i Makao, dokąd „rewolucja kulturalna” nie dotarła. Stąd też do czasów współczesnych najwięcej chińskich ksiąg rodowych zachowało się właśnie z czasów tych dwóch ostatnich dynastii: Ming i Qing. Tradycyjnie zapisywano w nich tylko potomków płci męskiej, jako tych, którzy zachowają nazwisko w kolejnym pokoleniu. Warto też wspomnieć, że według dawnych przepisów dane do ksiąg powinny być gromadzone raz na 10 lat, a same księgi powinny być uzupełniane raz na 30 lat. Jednak ze względu na burzliwe dzieje Chin (liczne wojny, klęski żywiołowe itd.) nie zawsze było to w praktyce możliwe. Nieciągłości w księgach dawały możliwości różnego typu nadużyć, chociażby takich, że osoby spoza danego rodu fabrykowały brakujące zapisy i na tej podstawie bezprawnie stawały się ich członkami.

Od lat 80. XX w., to jest o czasu otwarcia na świat, w Chinach kontynentalnych obserwuje się powtórne zainteresowanie księgami rodowymi. Jest to jednak proces powolny, ponieważ obecnie znaczna część społeczeństwa chińskiego jest wciąż „na dorobku” i z trudem znajduje czas na poznawanie dziejów swoich przodków. Niewątpliwie utrudnieniem jest też wspomniana wyżej niekompletność dostępnych danych źródłowych, spowodowana zawieruchami, których w liczącej 5 tysięcy lat historii Państwa Środka było bardzo dużo.



Ryc. 1. Przykład zbioru chińskich ksiąg rodowych. Źródło: <http://www.artx.cn/news/93703.html> (dostęp: 18.05.2014)



Ryc. 2. Księga rodowa założyciela Chińskiej Republiki Ludowej – Mao Tse-tunga (chiń. Mao Zedong, 1893–1976 r.). Źródło: <http://cache.baiducontent.com> (dostęp: 18.05.2014)

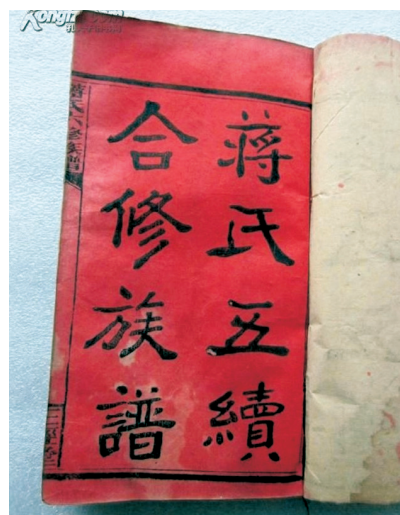
Należy dodać, że zdecydowana większość zapisów genealogicznych w Chinach występuje właśnie w postaci ksiąg, rzadziej w formie drzew genealogicznych, rozpowszechnionych w Europie. Główna tego przyczyna jest chyba oczywista – przy sięgających tak daleko wstecz dziejach danego rodu zapis książkowy jest o wiele bardziej praktyczny. Natomiast drzewa rysuje się wtedy, gdy na przykład chińska rodzina chce przeanalizować pochodzenie swoich przodków tylko w obrębie kilku ostatnich pokoleń.

Warto też wspomnieć, że właśnie w Chinach znajduje się najstarsza na świecie, dokumentująca nieprzerwanie ponad 2500 lat historii, księga rodu Konfucjusza (孔子 – *kǒng zǐ*) (551–479 r. p.n.e.) – chińskiego filozofa, twórcy doktryny, która miała ogromny wpływ na kształtowanie się cywilizacji i kultury Dalekiego Wschodu. Na wydaną po raz ostatni w 2009 r. księgę składa się 80 tomów zawierających 25 milionów znaków; wymieniono w nim 2 miliony członków klanu.

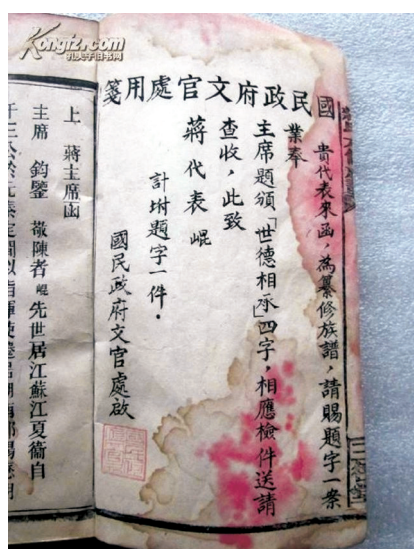
Księgi rodowe w Chinach pozwalają nie tylko poznać pochodzenie danej osoby czy dzieje i pochodzenie jej przodków. W tradycji Azji Wschodniej, gdzie związki rodzinne zawsze były bardzo silne, odgrywają one szczególną rolę w tworzeniu swoistej „tożsamości rodzinnej” i zacieśnieniu związków między członkami rodziny. Oczywiście stanowią też cenne źródło informacji dla badaczy zajmujących się genealogią, zarówno profesjonalnie, jaki i amatorsko. Trzeba dodać, że podobną funkcję w Chinach pełnią też rodzinne obeliski wznoszone na cmentarzach, a często zawierające dane o rodzinnych powiązaniach zmarłej osoby.

Chiny to najludniejszy kraj na świecie. Według szóstego spisu powszechnego, przeprowadzonego w kwietniu 2010 roku, Państwo Środka zamieszkuje 1 339 724 852 osób, z czego około 91% stanowi narodowość Han. Co ciekawe z tej liczby ponad 28% obywateli narodowości Han nosi jedno z czterech nazwisk:

1. Li (李) – 7,94% (czyli około 106,4 mln osób) – zamieszkują oni przede wszystkim północne pro-



Ryc. 3. Księga rodowa założyciela Republiki Chińskiej na Tajwanie – Czang Kaj-szeka (chiń. Jiang Jieshi, 1887–1975 r.). Źródło: [http://www.kongfz.cn/item\\_pic\\_10053937/](http://www.kongfz.cn/item_pic_10053937/) (dostęp: 18.05.2014)



Ryc. 4. Księga rodowa założyciela Republiki Chińskiej na Tajwanie – Czang Kaj-szeka (chiń. Jiang Jieshi, 1887–1975 r.). Źródło: [http://www.kongfz.cn/item\\_pic\\_10053937/](http://www.kongfz.cn/item_pic_10053937/) (dostęp: 18.05.2014)

wincje Chin (powyżej 8% ogólnej liczby mieszkańców), w mniejszej ilości południową (poniżej 8%); najrzadziej to nazwisko spotyka się na południowo-wschodnim wybrzeżu kraju;

2. Wang (王) – 7,71% (czyli około 103,3 mln osób);

3. Zhang (張) – 7,07% (czyli około 94,7 mln osób) – zamieszkują oni zwłaszcza wschodnią (prowincje Shandong, Henan, Hebei) i południowo-zachodnią (prowincja Syczuan) część Chin;

4 Liu (劉) – 5,38% (czyli około 72,1 mln) – spotykani najczęściej w północnych Chinach (ponad 8%), w prowincjach Hebei, Liaoning oraz w Regionie Autonomicznym Mongolii Wewnętrznej.

Dla porównania, według dzieła *Chińskie nazwiska* (百家姓 – *bǎi jiā xìng*) osób noszących nazwisko Dai, czyli takie jak moje, jest w Chinach około 4–5 mln, co przekłada się zaledwie na 0,33% wszystkich mieszkańców Państwa Środka. Zamieszkują oni przede wszyst-



Ryc. 5. 百家姓 (*bǎi jiā xìng*) – „chińskie nazwiska” (dosł. nazwiska stu rodzin). Źródło: <http://baike.sogou.com/h55601.htm?sp=l2405238> (dostęp: 18.05.2014)



Ryc. 6. Drzewo rodowe założyciela Republiki Chińskiej – Sun Yat-sena (chiń. Sun Zhongshan, 1866–1925 r.). Źródło: [http://www.taiwan.cn/wh/tbj/201101/t20110121\\_1716658.htm](http://www.taiwan.cn/wh/tbj/201101/t20110121_1716658.htm) (dostęp: 18.05.2014)



Ryc. 7. Dzieło 百家姓 (bǎi jiā xìng), czyli Chińskie nazwiska. Źródło: <http://baike.baidu.com/picture/6559/6559/0/a9d3fd1-f4134970a4e5e12e695cad1c8a6865dcd?fr=lemma&ct=single#aid=0&pic=a9d3fd1f4134970a4e5e12e695cad1c8a6865dcd> (dostęp: 18.05.2014)

kim dwie prowincje wschodnich Chin: Jiangsu i Zhejiang. Pod względem powszechności to nazwisko znajduje się na 57. miejscu wśród nazwisk w Chinach kontynentalnych i na 50. miejscu na Tajwanie. Trzeba też dodać, że według niektórych danych wszystkich nazwisk w Chinach jest ponad 5600.

Nie oznacza to jednak, że wszyscy Chińczycy, którzy nazywają się na przykład Li, są ze sobą spokrewnieni. Tak jest też w przypadku mojej koleżanki z klasy, której nazwisko panięskie brzmi właśnie Li, tak samo jak jej męża. Mieszkają oni około 10 km od siebie, ale rodzice dziewczyny przybyli w tamte strony w latach 70. XX w.

Podobnie w przypadku mojej matki, której nazwisko panięskie brzmi Liu (刘). Czasami moi znajomi w Polsce pytają, czy jestem spokrewniona z bardzo znanym profesorem Chińskiej Akademii Nauk, który nazywa się Liu Changming (刘昌明). Odpowiadam, że nie, to tylko zbieżność nazwisk.

Charakterystyczne dla chińskich nazwisk jest to, że składają się one zazwyczaj tylko z jednego znaku, rzadziej z dwóch, a wyjątkowo z trzech lub czterech. Dotyczy to zwłaszcza Chińczyków narodowości Han. Natomiast nazwiska mniejszości etnicznych i narodowych zamieszkujących Chiny są często kilkuznakowe, jak na przykład nazwisko Tenger (腾格尔 – *téng gé ěr*), należące do bardzo popularnego piosenkarza narodowości mongolskiej. Z drugiej strony w Chinach mieszkają też grupy etniczne, których członkowie w ogóle nie mają zwyczaju przyjmowania nazwisk, jak na przykład Dajowie w prowincji Yunnan.

Potwierdza to wspomniane już dzieło 百家姓 (bǎi jiā xìng), gdzie spośród wymienionych 438 nazwisk aż 408 to nazwiska jednoznakowe, a tylko 30 wieloznakowe.

Etymologię mojego nazwiska – Dai (代) – tłumaczy się na dwa sposoby: pierwszy: pochodzi ono od nazwy państwa Dai (代国 – *dài guó*), które w latach 310–376 istniało na terenie północnych Chin, w czasach tak zwanych Szesnastu Królestw. W 376 roku zostało ono podbite przez państwo Qin, a potomkowie władców Dai ustanowili w 386 roku dynastię Północnych Wei (386–534 r.). Według innej wersji to nazwisko (代) pochodzi od nazwiska Dai, które wymawia się identycznie jak moje, a tylko zapisuje się innym, bardziej skomplikowanym znakiem, mianowicie 戴 (*dài*); zdarza się, że nawet osoby, które mnie znają, pisząc do mnie, omyłkowo używają właśnie tego



Ryc. 8. Założyciel rodu Dai – książę Song Daigong (宋戴公) (824–766 r. p.n.e.). Źródło: <http://www.gxdaishi.com/NewsContent.aspx?id=73&type=61&par=60> (dostęp: 18.05.2014)



Ryc. 8. Zdjęcie z rodzinnego albumu wykonane w 1993 roku. Pierwsza po prawej na dole – autorka ©, z tyłu jej dziadek Dai Baoyu (po prawej) i babcia Lin (w środku)

drugiego znaku. Jako miejsce pochodzenia osób o nazwisku 戴 (*dài*) wskazuje się prowincję Henan, położoną we wschodnich Chinach. Natomiast mój dom rodzinny znajduje się w sąsiadującej z prowincją Henan prowincji Hebei, w liczącej około 502 tysięcy osób miejscowości Fengfeng o powierzchni 353 km<sup>2</sup>, która z kolei leży w granicach miasta Handan, około 500 km na południe od Pekinu. Tu urodził się mój dziadek ze strony ojca – Dai Baoyu (代宝玉), gdy tymczasem moja babcia Lin (吝) pochodziła z położonej niedaleko (około 15 km) wioski Linjiagou (吝家沟). Jej nazwisko zapisuje się tak samo jak nazwę miejscowości, w której przysła na świat – to była bardzo częsta praktyka w dawnych Chinach.

Za założyciela rodu Dai uważa się księcia Daigonga (戴公) (824–766 r. p.n.e.), dobrego władcę panującego w czasach dynastii Zhou. Ponieważ książę Daigong żył w państwie Song (XI w. p.n.e.–286? r. p.n.e.), do historii Chin przeszedł jako Song Daigong (宋戴公). Warto też wspomnieć, że w dziejach Państwa Środka zapisało się wiele osób o nazwisku Dai (戴). Wśród nich można wymienić: malarza Dai Songa (戴嵩), żyjącego w czasach dynastii Tang (618–907 r.), uczonego Dai Kuia (戴逵) z czasów dynastii Wschodnich Jin (317–420 r.), czy też historyka Dai Mingshi (戴名世) i poetę Dai Wangshu (戴望舒), pochodzących z czasów dynastii Qing (1644–1911 r.).